

Л. В. Дударчук

ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» НА ВОЛИНІ В РОКИ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (1941–1944)

В статті проаналізовано діяльність товариства «Просвіта» на Волині в умовах німецької окупації. Охарактеризовано його статутні документи та ставлення до нього місцевої влади. З'ясовано рівень матеріального забезпечення членів цієї організації, а також методи і форми їх роботи. Обраховано чисельність філій «Просвіти» в краї, звернуто увагу на її співпрацю з іншими культурно-освітніми організаціями.

Ключові слова: райхкомісаріат «Україна», Волинь, гебітскомісаріат, «Просвіта», культурно-освітня діяльність, німецька окупація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Швидкий відступ радянських військ в 1941 р. і утвердження на Волині німецької влади спричинили глибокі трансформації життя місцевого соціуму. Не минули вони і культурно-освітню сферу. В радянській і частково пострадянській українській історіографії утвердився стереотип про відсутність будь-яких форм культурного життя на окупованих територіях¹. Однак численні історичні джерела свідчать про хибність цього твердження. Яскравим доказом цього може бути діяльність товариства «Просвіта» в регіоні. Крім того, методи і форми його функціонування в 1941–1944 рр. дещо змінились, порівняно з довоєнним періодом. Їх вивчення дозволить краще зрозуміти специфіку діяльності організації в екстремальних умовах.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Порушена проблема частково вже була предметом розгляду окремих вчених. Зокрема, Б. Зек у своїй праці проаналізував функціонування луцької «Просвіти» в окупаційний період, охарактеризував ставлення до неї місцевої влади [14]. Б. Савчук описав основні форми культурно-освітньої діяльності товариства в 1941–1944 рр. на Рівненщині [22]. Д. Єлісеєв звернув увагу на специфіку діяльності цієї організації на території Ковельської округи [11].

Мета статті – проаналізувати діяльність «Просвіти» на Волині в роки німецької окупації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Відновлення «Просвіти» на Волині, що відбулось

¹ В радянській історіографії якщо і згадували про відновлення діяльності «Просвіти» на окупованій нацистами території СРСР, то вважали, що це відбулось для того, «щоб заглушити любов українського народу до літератури, мистецтва та відвернути його від активної боротьби з загарбниками». В цих працях акцентувалась увага на тому, що більшість просвітян були українськими націоналістами, «активними прислужниками окупантів», які «вилучали і палили радянську літературу, активно розповсюджували фашистські видання, влаштовували антирадянські лекції» Див.: Коваль М. *Історія пам'ятає (кривавий шлях фашистів на Україні)*. – Київ, Політвидав України, 1965. – С. 71.

невдовзі після встановлення в регіоні німецької окупаційної влади, носило хаотичний характер і було ініційоване місцевими національно свідомими жителями. Не останню роль в цьому процесі зіграли їх ілюзії про «цивілізоване визволення» краю військами Вермахту від більшовицького режиму, а в перші тижні після відступу радянських військ навіть надії на відновлення німцями української державності [22, с. 105].

Метою функціонування цієї організації, згідно статутних документів, було «піднесення національної свідомості та культурного, фізичного, господарського та релігійного життя населення». Для досягнення цієї цілі передбачалося відкриття зусиллями її членів бібліотек, читалень, театрів і музейних закладів. Крім того, вони мали «улаштовувати всілякі культурно-національні імпрези як: театральні вистави, концерти, академії та національні свята, ... відчити й лекції з історії, з культурно-національного, релігійного й господарського життя українського народу». Передбачалася значна робота товариства і в освітній галузі. Вона полягала в організації ним численних курсів професійного спрямування (сільськогосподарських, драматичних, музичних та ін.). Також просвітяни мали вести позашкільне культурне й фізичне виховання молоді. Організація у своєму складі мала дійсних і почесних членів. До перших могли належати особи української національності, які досягли 18-річного віку (хоча, як свідчать архівні джерела, траплялися випадки, коли членами «Просвіти» бажали стати неповнолітні особи, однак такі прохання зазвичай не задовольнялися) [9, арк. 8], виявили бажання займатися культурно-освітньою діяльністю і були прийняті до товариства на підставі власноруч написаної заяви і за рекомендацією щонайменше двох інших його членів. Однак, в разі несплати ними членських внесків впродовж трьох місяців, невиконання статуту «Просвіти» або ж вчинення кримінальних злочинів чи аморальної поведінки вони могли бути позбавлені членства в організації [5, арк. 38–39 зв, 47].

Слід зазначити, що для своєї діяльності товариство потребувало значних коштів. Джерелами поповнення його бюджету були добровільні пожертви місцевого населення і громадських організацій, прибуток від влаштованих імпрез, вписових, розмір яких становив п'ять карбованців, і членських внесків (щонайменше три карбованці місячно). Особливо наголошувалося на обов'язковості регулярної сплати останніх, адже саме вони були основним стабільним джерелом поповнення бюджету організації. Треба сказати, що філії товариства 25 % прибутку від влаштованих імпрез перераховували окружній «Просвіті», а решту витрачали на власні потреби [5, арк. 38–39 зв, 47]².

Всі організації і товариства, які діяли Волині, відповідно до вказівки окупаційної адміністрації, мали пройти обов'язкову реєстрацію або ж саморозпуститися. Тому 24 вересня 1941 р. до канцелярії окружного комісара в м. Луцьку від голови Українського допомогового комітету (далі: УДК)

² Тут проаналізовано статутні документи Луцької «Просвіти», однак в інших округах на Волині в окреслений період вони були ідентичними.

надійшло прохання про реєстрацію місцевої «Просвіти», яка розміщувалась на вул. Північній і очолювалась Миколою Залеським в статусі однієї з його філій. Станом на цей час вона вже нараховувала 45 членів [5, арк. 2]. Невдовзі луцька «Просвіта» розгорнула широку діяльність, заснувавши в своєму складі гурток сольного співу, а також балетний і малярський. Основним завданням останнього, який складався із трьох груп – малярської, скульптурної і декоративно-малярської, була підготовка декорацій для виступу драматичної секції організації. Одним із найбільших гуртків луцької «Просвіти» протягом усього окупаційного періоду був хоровий, заняття в якому відбувались двічі на тиждень – щосереди і щоп'ятниці. Невдовзі з його членів було сформовано професійний хор [12, с. 4], виступи якого супроводжували різноманітні культурні заходи не лише Луцька, а й всієї Волині. Так, на перший день різдвяних свят 1942 р. в приміщенні міського театру ним був організований вечір колядок під керівництвом диригента Ф. Климюка, який відбувся з великим успіхом. Тоді ж луцька преса анонсувала організацію просвітянським хором в найближчому майбутньому ще більшого концерту, який мав супроводжуватися виконанням його членами двох десятків пісенних композицій [15, с. 4], а вже на початку лютого він відвідав зі святковим концертом м. Ківерці [16, с. 4].

Слід зазначити, що 6 грудня 1942 р. в залі луцької «Просвіти» відбулися збори, на яких обговорювалося питання про організацію товариством драматичної секції. Присутні одногolosно визнали доцільність її заснування, обравши на посаду директора гуртка відомого театрального діяча Миколу Орла. Відвідувати заняття цієї секції могли лише місцеві просвітяни [14, с. 25]. Невдовзі ними почали регулярно організовуватись вистави і урочисті академії. До часу придбання власного приміщення члени секції могли для цього використовувати актовий зал міського театру, домовившись заздалегідь з його керівництвом і завчасно повідомивши про це міську управу [2, арк. 32, 38, 116]. В ситуації, коли актори не мали достатньої кількості костюмів та перук, організація винаймала їх в оренду в інших культурних установах.

Луцька «Просвіта» проводила діяльність і в освітній сфері. Так, в кінці травня 1942 р. з дозволу місцевого Уряду Праці нею був влаштований одномісячний курс дитячих садків, куди на навчання могли зголошуватися абітурієнти за наявності в них 7-річної шкільної освіти [21, с. 4].

За свою діяльність члени «Просвіти» отримували заробітну плату, однак вона не мала фіксованого розміру, а залежала від місячного доходу організації. Варто зазначити, що її розмір був не дуже високим. Для прикладу: в жовні 1942 р. сім членів луцької «Просвіти» отримали 3235 крб. (194, 13 з яких було перераховано в міську управу як податок). Крім того, організація мала сплачувати 3 % від доходу своїх працівників в касу хворих. Як свідчать архівні дані, за три місяці 1942 р. (жовтень, листопад і грудень) ця сума становила 306 крб. і 30 коп. [3, арк. 1, 2]. Тобто, численні податки, які регулярно сплачували «Просвіти», були важливим джерелом наповнення бюджету. Саме тому окупаційна влада намагалася контролювати їхню діяльність, але не

поспішала ліквідувати. Про достатньо добре фінансове забезпечення луцької «Просвіти» свідчить випадок, що стався в квітні 1943 р. Тоді вона заборгувала міській управі 1432 крб. і 9 коп. (443 крб. і 69 коп. податку від заробітної плати її членів і 988 крб. і 4 коп. податку на охорону здоров'я). Коли це було виявлено ревізійною комісією, організація вже за кілька днів змогла погасити борг [4, арк. 119, 161, 163].

Активно діяла «Просвіта» і на території Рівненської округи. Там однією із перших на початку 1942 р. запрацювала її філія в столиці райкомісаріату «Україна» – м. Рівне. Членами організації стали відомі широкому загалу місцеві громадські активісти – письменник і редактор газети «Волинь» Улас Самчук, місцева освітянка Надія Іщук та активний діяч в релігійній сфері Іван Карнаухов. Товариство запрошувало на Волинь митців з інших регіонів. Так, в червні 1942 р. в Рівному виступала капела бандуристів ім. Т. Шевченка з Києва. Наступного місяця гостями міста мали бути артисти Київської опери. 26 червня 1942 р. в будинку місцевої «Просвіти» відкрилась виставка українського мистецтва. Вона мала на меті показати здобутки українських митців німцям, а також популяризувати їх творчість в середовищі місцевого населення. Її експонати були поділені на кілька відділів: вишивка, килимарство, кераміка та обробка дерева. Представлялись вироби з Волині, Галичини, Київщини та Чернігівщини. Великою популярністю відвідувачів користувалися столітні полтавські сорочки [22, с. 114].

Особлива увага керівництвом організації зверталась на роботу в середовищі молоді. Цим займався спеціальний референт, якому Н. Кибалюком, головою рівненської «Просвіти», була надіслана детальна інструкція, що регламентувала його діяльність. Відповідно до неї, особа, що займала в організації цю посаду, мала виховувати місцеву молодь «в дусі національної гідності, лицарськості, побратимства, ... фізичної пружності і гарту». Засобом для цього мали слугувати публічні лекції, бесіди, розвиток спортивного життя, а також діяльність різноманітних гуртків [19, с. 4]. Станом на липень 1942 р. організація вже мала свій оркестр і майже завершила формування власного хору [1, с. 3].

Також філії «Просвіти» під час Різдвяних свят 1943 р. на території Рівненської округи провели широкомасштабну акцію під назвою «Коляда на придбання книжки до бібліотеки», за підсумками якої 60 % зібраних коштів від влаштованих ними святкових імпрез було передано окружній «Просвіті» на розвиток бібліотечної справи краю [8, арк. 28].

Рівненська «Просвіта» проводила діяльність і в освітній сфері. 21 червня 1942 р. відбулися урочистості з нагоди випуску курсу національних танців, організованих членами організації в Чудниці, Гощі та Рівному [13, с. 3]. Коли в 1943 р. гебітскомісар Рівненської округи дозволив організаціям купувати в разі потреби будинки, що лишились без господарів, голова окружної «Просвіти» закликав очільників філій товариства скористатися цією нагодою, обіцяючи зі свого боку «в разі потреби при залагодженню різних формальностей подати як

найдалі ідучу поміч» [10, арк. 3]. Це дозволило їй вирішити проблеми матеріально-технічного характеру.

7 січня 1942 р. газета «Український голос» повідомляла про відновлення діяльності «Просвіти» в Любомлі. При ній було організовано хор, театр, бібліотеку й публічну читальню (розміщувалась на вул. Колійовій 101) [29, с. 9]. Вже за рік там діяли наступні секції: організаційно-імпрезова (під головуванням Я. Клекоцюка), культурно-освітня (керівник – Л. Панасенко), а також молодіжна і жіноча, очолювані Б. Зелінським і Ярущуквою відповідно [27, с. 4]. З початку 1942 р. члени «Просвіти» в Любомлі щотижня влаштовували читання лекцій на культурно-освітні теми, а також різноманітні імпрези. Так, 17 травня 1942 р. ними спільно з учнями місцевих початкових шкіл було організовано в місті свято матері, яке пройшло з великим успіхом і супроводжувалося «виразами безмежної вдячності Фюрерові і його найхоробрішим воїнам», як повідомляла волинська преса. Дещо пізніше, в липні 1942 р., любомльською «Просвітою» був організований вечір музики, під час якого лунали сольні виступи місцевих артистів, а також гра на фортепіано і скрипці [26, с. 3]. З ініціативи цієї організації для дітей міста були влаштовані святкові заходи на третій день Різдва 1943 р. [18, с. 4]. Проводила любомльська «Просвіта» діяльність і в освітній сфері. В окупаційний період нею в місті був організований одномісячний курс хорових диригентів, де здобуло відвідну спеціальність 27 осіб [28, с. 8].

Одночасно відбулося відкриття численних філій організації на території всієї округи (на кінець 1941 р. їх вже було 62) [23, с. 4]. Вони розпочали активну діяльність в культурно-освітній сфері. Так, на різдвяні свята «Просвіта» в с. Штунь організувала в місцевій школі святкування з нагоди Нового року, а дещо пізніше члени драматичного гуртка організації відіграли з великим успіхом комедію «Недоросток». Варто зазначити, що товариство на свої театральні виступи закликала не брати малолітніх дітей, мотивуючи це тим, що «їх крики ... в зв'язку з фізіологічними потребами і т. п. дуже перешкоджають грі акторів» [17, с. 4].

Активну діяльність філії цієї організації проводили на території Костопільської округи. Там її відновлення було ініційоване місцевим греко-католицьким священиком Романом Данилевичем, настоятелем храму в с. Малі Седлища. Значна частина його парафіян були переселенцями з Галичини. Вони й стали членами цього товариства. Про поширення його мережі на Костопільщині засвідчують списки на видання печаток сільським філіям, що було обов'язковою умовою для їх заснування. Так, з червня 1942 р. по січень 1943 р. таких було видано 86, а 50 філій отримали їх раніше [22, с. 107]. Значних зусиль члени організації докладали для розвитку освіти на території округи. З цією метою товариство ініціювало відкриття значної кількості професійних навчальних закладів. Зокрема, костопільська «Просвіта» в 1942 р. організувала бухгалтерські курси під керівництвом О. Новицького. Термін навчання на них становив три місяці. Відповідну професію там здобуло 47 осіб [30, с. 4].

Протягом 1941–1944 рр. найактивніше в регіоні діяли драматичні секції організації. Репертуар просвітянських аматорських гуртків, порівняно з міжвоєнним періодом, не зазнав суттєвих змін, хоча й збільшилась кількість постановок побутового та антибільшовицького характеру. На підставі узагальнень можна констатувати, що найбільш популярними з них були: «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «На сіножаті» Ю. Яновського, «Все для Батьківщини» Косовського, «Миротворці» та «Московські дурисвіти» Б. Грінченка. Якщо раніше керівництво товариства звертало основну увагу на підвищення художнього рівня театральної діяльності, то в окреслений період воно особливо пильно стежило за її ідейним і моральним змістом [22, с. 112–113]. З цією метою ним була заборонена постановка п'єс, «в яких [українців] засмішуємо, а також п'єс беззмістовних, безідейних, п'єс, переповнених пияцтвом і бурними жартами», адже «просвітянський театр повинен виконувати ... місію несення світла на наше село, повинен виховувати добрих українців і громадян» [10, арк. 4].

Слід зазначити, що далеко не всі просвітяни старанно ставилися до виконання своїх обов'язків. Про це свідчить лист Кременецької філії товариства в жовтні 1942 р., адресований одному з її членів, Бжеському Роману, в якому керівництво організації повідомляло про низьку якість прочитаних ним лекцій (вони містили багато стилістичних і орфографічних помилок, не завжди відбувалися вчасно, і були побудовані на компілятивному матеріалі. Крім того лектор не приділяв належної уваги написанню конспектів) [8, арк. 5].

З метою координації роботи «Просвіт» проводились конференції, участь в яких мали брати щонайменше по 2–3 члени від кожної районної філії організації. На цих заходах часто були присутні представники окупаційної влади. З огляду на це, конференції не могли відбутися на належному рівні, адже багато просвітян на них не прибувало, остерігаючись переслідувань з боку влади через своє членство в товаристві. Тому голови окружних «Просвіт» змушені були їх переконувати в тому, що «приналежність до «Просвіти» як організації культурно-освітньої й **аполітичної** (виділення – Л. Д.) не уважаться фактом, що міг би тягнути за собою якісь неприємні наслідки» [9, арк. 9, 10]. Незважаючи на труднощі, станом на 1942 р. луцькою окружною «Просвітою» було проведено 5 нарад в Ковелі та 4 в інших районах [25, с. 3]. Спільними зусиллями «Просвіти» і товариства «Сільський господар» в Олександрії на Рівненщині 1 березня 1942 р. відбулася конференція культурно-освітніх працівників району, участь в якій взяло 80 осіб. Метою цього заходу було з'ясування стану справ в культурно-освітній сфері краю [24, с. 3].

Слід зазначити, що діяльність «Просвіти» протягом усього окупаційного періоду знаходилась під пильною увагою місцевої влади, яка досить часто своїми директивами її обмежувала. Так, з кінця липня 1942 р. на території Луцької округи дозволялося проведення святкових заходів за умови, що вони матимуть виключно релігійний характер [6, арк. 41, 43]. Дещо пізніше, 23 березня 1943 р. у всіх селах округи, де існували просвітянські читальні, було заборонено проведення будь-яких імпрез чи інших видів культурно-освітньої

діяльності [20, с. 4]. Траплялися випадки заборони постановки п'єс [22, с. 112]. Особливо негативно на діяльності товариства позначилась заборона Е. Коха на утворення будь-яких українських організацій (за винятком релігійних громад), що була видана у грудні 1941 р. Згідно з нею, ті, що виникли раніше, припиняли своє існування, або ж за ними встановлювався пильний нагляд. Заборонялися публічні зібрання й маніфестації як просвітянського, політичного, так і релігійного характеру [14, с. 25]. Внаслідок цього «Просвіта» на певний час припинила своє існування, однак після ліквідації цієї заборони в квітні 1942 р. досить швидко змогла налагодити свою роботу. Свідченням цього є розгалужена мережа філій районного рівня, що станом на червень цього року мала наступний вигляд: на Ковельщині – 24, на Турійщині, Матіївщині і Ратнівщині було 26, 29 і 8 філій відповідно. Окрім цього, в Маневицькому районі існувала 1 філія, в Седлищанському – 19 і в Голобському – 15 [25, с. 3].

Необхідно зазначити, що окупаційна влада використовувала «Просвіту» для досягнення власних інтересів. За її наказом товариство мало публічно підтримувати існуючий в краї політичний режим. Особлива увага на це зверталася з 1943 р., що було пов'язано з початком невдач Вермахту на фронтах німецько-радянської війни і поширенням інформації про це радянськими партизанами. Так, луцька «Просвіта» разом з іншими культурно-освітніми організаціями 15 березня 1943 р. поширила заклик до населення округи з проханням не піддаватися радянській пропаганді, яка «розповсюджує всякі неймовірні чутки, поширює дезорганізацію і паніку серед легковірних людей». Натомість, на думку її членів, треба «вести розвіяння неправдивих чуток, посяяних більшовиками та їхніми прислужниками, ... пам'ятаючи, що німецький народ виконує більші обов'язки і приносить більші жертви від нас українців» [7, арк. 4]. Особлива надія в цій справі товариством покладалася на духовенство, а також на голів районних і сільських управ. Без сумніву, станом на цей час нацистський режим в краї вже вповні виявив свою антигуманну сутність, адже чимало національно свідомих культурних діячів ним було фізично знищено, тривали репресії проти місцевого єврейського населення. Однак, на наш погляд, цей конформізм мав вимушений характер і в тих складних умовах був єдиним способом «Просвіти» продовжити свою діяльність. Не слід забувати, що ставлення більшості її членів до СРСР, з огляду на його антиукраїнську політику на Волині в 1939–1941 рр., було не менш ворожим, аніж до німецької влади.

Висновки і перспективи майбутніх досліджень. Таким чином «Просвіта» впродовж 1941–1944 рр. на Волині проводила активну культурно-освітню діяльність. Її виникнення на початковому етапі німецької окупації було ініційоване місцевими національно свідомими жителями. Основними формами роботи товариства були: влаштування імпрез, відзначення пам'ятних подій українського минулого, відкриття різноманітних професійних навчальних закладів. Значних успіхів «Просвіта» досягла в організації читалень і бібліотек. Долучалися її члени і до проведення спортивних змагань на Волині. Найбільший внесок організацією був зроблений в розвиток драматичного і хорового мистецтва краю. Широка мережа її філій (що

існували в кожній окрузі) дозволила охопити своєю діяльністю значну територію. Німецька окупаційна влада намагалась повністю контролювати діяльність товариства. Поряд з цим вона використовувала «Просвіту» для досягнення власних цілей.

Список використаних джерел

1. Від Просвіти в Рівному // Волинь. – 1942. – 26 липня. – С. 4.
2. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. Р-1. – Оп. 1. – Спр. 25. – 212 арк.
3. ДАВО. – Ф. Р-1. – Оп. 2. – Спр. 162. – 7 арк.
4. ДАВО. – Ф. Р-2. – Оп. 1. – Спр. 436. – 184 арк.
5. ДАВО. – Ф. Р-2. – Оп. 2. – Спр. 10. – 113 арк.
6. ДАВО. – Ф. Р-2. – Оп. 2. – Спр. 29. – 45 арк.
7. ДАВО. – Ф. Р-2. – Оп. 2. – Спр. 68. – 17 арк.
8. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. Р-69. – Оп. 1. – Спр. 5. – 31 арк.
9. ДАРО. – Ф. Р-69. – Оп. 1. – Спр. 22. – 16 арк.
10. ДАРО. – Ф. Р-69. – Оп. 1. – Спр. 24. – 13 арк.
11. Єлісеєв Д. Основні напрями діяльності товариства «Просвіта» в Ковельській окрузі в період німецької окупації (1941–1943 рр.) / Д. Єлісеєв // Волинь очима молодих науковців: минуле, сучасне, майбутнє. – Луцьк : Вежа, 2009. – Т. 1. – С. 29–30.
12. З діяльності т-ва «Просвіта» в Луцьку // Український голос. – 1942. – 4 грудня. – С. 4.
13. Закінчення курсу національних танців у Гоші // Волинь. – 1942. – 2 липня. – С. 4.
14. Зек Б. Луцька «Просвіта» в умовах німецької окупації (1941–1944 рр.) / Б. Зек // Минуле і сучасне Волині і Полісся: матеріали LIV волинської наук. іст.-краєзнавч. конф., міжнар. наук. конф., присвяч. 75-річчю від дня заснування Волинської держ. обл. універсальної наук. бібліотеки ім. Олени Пчілки, 28 травня 2015 р., Луцьк, 2015. – С. 24–26.
15. Коляда Просвітянського хору в Луцьку // Український голос. – 1943. – 11 січня. – С. 4.
16. Концерт Луцького Просвітянського хору в Ківерцях // Український голос. – 1943. – 12 лютого. – С. 4.
17. «Мамо, я хоцу!!!» // Наші вісті. – 1941. – 12 жовтня. – С. 4.
18. Місцева хроніка // Наші вісті. – 1943. – 17 січня. – С. 4.
19. Оголошення // Волинь. – 1942. – 19 лютого. – С. 4.
20. Оголошення // Український голос. – 1943. – 26 березня. – С. 4.
21. [Одномісячний курс дитячих садків] // Український голос. – 1942. – 21 травня. – С. 4.
22. Савчук Б. Волинська «Просвіта» / Б. Савчук. – Рівне : Ліста, 1996. – 154 с.
23. Хроніка // Волинь. – 1941. – 25 грудня. – С. 4.
24. Хроніка // Волинь. – 1942. – 12 березня. – С. 4.
25. Хроніка // Волинь. – 1942. – 18 червня. – С. 4.
26. Хроніка // Волинь. – 1942. – 23 липня. – С. 4.
27. Хроніка // Наші вісті. – 1942. – 7–11 січня. – С. 4.
28. Хроніка // Український голос. – 1942. – 19 лютого. – С. 8.

29. Хроніка // Український голос. – 1942. – 7 січня. – С. 9.
30. Хроніка Волині // Волинь. – 1942. – 3 травня. – С. 4.

References

1. Vid Prosvity v Rivnomu // Volyn. – 1942. – 26 lipnia. – S. 4.
2. Derzhavnyi arkhiv Volynskoi oblasti (dali – DAVO). – F. R-1. – Op. 1. – Spr. 25. – 212 ark.
3. DAVO. – F. R-1. – Op. 2. – Spr. 162. – 7 ark.
4. DAVO. – F. R-2. – Op. 1. – Spr. 436. – 184 ark.
5. DAVO. – F. R-2. – Op. 2. – Spr. 10. – 113 ark.
6. DAVO. – F. R-2. – Op. 2. – Spr. 29. – 45 ark.
7. DAVO. – F. R-2. – Op. 2. – Spr. 68. – 17 ark.
8. Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (dali – DARO). – F. R-69. – Op. 1. – Spr. 5. – 31 ark.
9. DARO. – F. R-69. – Op. 1. – Spr. 22. – 16 ark.
10. DARO. – F. R-69. – Op. 1. – Spr. 24. – 13 ark.
11. Ielisieiev D. Osnovni napriamy diialnosti tovarystva Prosvita» v Kovel'skii okruzi v period nimetskoï okupatsii (1941–1943 rr.) / D. Ielisieiev // Volyn ochyma molodykh naukovtsiv : mynule, suchasne, maibutnie. – Lutsk : Vezha, 2009. – T. 1. – S. 29–30.
12. Z diialnosty t-va «Prosvita» v Lutsku // Ukrain'skyi holos. – 1942. – 4 hrudnia. – S. 4.
13. Zakinchennia kursu natsionalnykh tantsiv u Hoshchi // Volyn. – 1942. – 2 lipnia. – S. 4.
14. Zek B. Lut'ska «Prosvita» v umovakh nimetskoï okupatsii (1941–1944 rr.) / B. Zek // Mynule i suchasne Volyni i Polissia: materialy LIV volynskoi nauk. ist.-kraieznavch. konf., mizhnar. nauk. konf., prysviacheno 75-ricchciu vid dnia zasnuvannia Volynskoi derzh. obl. universalnoi nauk. biblioteki im. Oleny Pchilky, 28 travnia 2015 r., Lutsk, 2015. – S. 24–26.
15. Koliada Prosvitianskoho khoru v Lutsku // Ukrain'skyi holos. – 1943. – 11 sichnia. – S. 4.
16. Kontsert Lut'skoho Prosvitianskoho khoru v Kivertsiakh // Ukrain'skyi holos. – 1943. – 12 liutoho. – S. 4.
17. «Mamo, ya khotsu!!!» // Nashi visti. – 1941. – 12 zhovtnia. – S. 4.
18. Mistseva khronika // Nashi visti. – 1943. – 17 sichnia. – S. 4.
19. Oholoshennia // Volyn. – 1942. – 19 liutoho. – S. 4.
20. Oholoshennia // Ukrain'skyi holos. – 1943. – 26 bereznia. – S. 4.
21. [Odnomisiachnyi kurs dytiachykh sadkiv] // Ukrain'skyi holos. – 1942. – 21 travnia. – S. 4.
22. Savchuk B. Volyn'ska «Prosvita» / B. Savchuk. – Rivne : Lista, 1996. – 154 s.
23. Khronika // Volyn. – 1941. – 25 hrudnia. – S. 4.
24. Khronika // Volyn. – 1942. – 12 bereznia. – S. 4.
25. Khronika // Volyn. – 1942. – 18 chervnia. – S. 4.
26. Khronika // Volyn. – 1942. – 23 lipnia. – S. 4.
27. Khronika // Nashi visti. – 1942. – 7–11 sichnia. – S. 4.
28. Khronika // Ukrain'skyi holos. – 1942. – 19 liutoho. – S. 8.
29. Khronika // Ukrain'skyi holos. – 1942. – 7 sichnia. – S. 9.
30. Khronika Volyni // Volyn. – 1942. – 3 travnia. – S. 4.

L. V. Dudarchuk

The «Prosvita» organization activities in Volyn in the period of German occupation (1941–1944)

The article highlights and analyzes the main aspects of the «Prosvita» organization activities in Volyn under the conditions of German occupation. The emphasis is laid on the statutory documents of the organization activities. It has been revealed that according to them, the organization had to promote significant work in cultural and educational sphere which implied the creation of numerous drama circles, opening reading rooms and libraries, holding festive events. The article considers the occupation administration attitude to the «Prosvita» activities, the amount of the material support for the members of this society, methods and forms of their work. The key findings of the study prove that the occupation authorities tried to control the activities of this organization, using it to spread anti-Soviet and pro-German propaganda. During 1941–1944 the «Prosvitas» centers acted most actively in Rivne region, Kostopil region and Lyuboml. The study provides information about the number of branches of this organization in the region and their cooperation with other cultural and educational societies.

Keywords: Regional commissariat «Ukraine», Volyn, Geibitskommissariat, «Prosvita», cultural and educational activities, German occupation.

Л. В. Дударчук

Деятельность общества «Просвита» на Волыни в годы немецкой оккупации (1941–1944)

В статье проанализированы основные направления деятельности общества «Просвита» на Волыни в условиях немецкой оккупации. Охарактеризованы его уставные документы; установлено, что согласно им предусматривалась значительная работа организации в культурно-образовательной сфере. Она заключалась в создании ее членами многочисленных драматических кружков, открытии читален и библиотек, проведении праздничных представлений. Обращено внимание на отношение к «Просвите» оккупационной администрации; доказано, что она пыталась полностью контролировать деятельность этой организации, используя ее для распространения антисоветской и пронемецкой пропаганды. Выяснен уровень материального обеспечения членов этого общества, методы и формы их работы. Определено, что наиболее активно в течение 1941–1944 гг. «Просвита» действовала на территории Ровенщины, Костопольщины и Любомльщины. Подсчитана численность филиалов этой организации в крае, обращено внимание на ее сотрудничество с другими культурно-образовательными обществами.

Ключевые слова: райхкомиссариат «Украина», Волынь, гебитскомиссариат, «Просвита», культурно-образовательная деятельность, немецкая оккупация.